

GÜNEY VİLÂYETLERİMİZİN İŞGALİNİN TÜRK BASININDAKİ YANKILARI

Dr. YAŞAR AKBIYIK

İstiklâl Harbi Türk milleti için topyekün bir savaş olmuştur. Milletın bütün imkânlarını seferber ederek verdiği şereflı bir mücadele sonucunda başarıya ulaşılmıştır. Şüphesiz ki Türk basını da bu hususta üzerine düşen görevi yerine getirmeye gayret sarfetmiştir. Mondros Mütarekesinden hemen sonra meydana gelen işgaller karşısında, Türk basın organlarından bazıları açık bir tavır takınıp buna karşı gelirken, bazıları da yapılan baskılar sonucu kendi kabuğuna çekilmek zorunda bırakılmışlardır. Sayıları az da olsa kimi gazeteler ise şahsî menfaatlerini vatanın menfaatlerine tercih ederek düşmanla işbirliği içinde, Mustafa Kemal Paşa'ya ve başlattığı Millî Mücadeleye cephe alacak kadar hainleşmişlerdir. Gazetelerin bu tutumlarında yayınladıkları şehrin veya bölgenin Mütareke sonrasındaki durumu etkili olmuştur.

Bilindiği gibi Millî Mücadele'nin başlangıcında Türk basınının odak noktası İstanbul şehriydi. Bunun yanında dağınık olarak Anadolu'nun bazı şehirlerinde de gazeteler yayınlanmaktaydı. İstanbul'daki siyasî atmosfer ile Anadolu'daki durumun değişik olması gazetelerin yayın politikaları üzerinde farklı etkiler yapmıştır. Bu sebeple konuyu incelerken İstanbul basınıını kendi şartları içinde, Anadolu basınıını da kendi bulunduğu şartlar dahilinde değerlendirmemiz gerekir.

İstanbul basınıının korkulu rüyası işgal güçlerinin uyguladıkları sansür politikası olmuştur. İşgal kuvvetleri hoşlarına gitmeyen yazıları sansüre tâbi tutuyor, millî ruhu canlandırıcı yazılar ile Millî Mücadele lehinde yapılacak yayınlara izin vermiyorlardı.¹ Buna mevcut hükümetin göz yum-

¹ Fransız Generali Franchet d'Espéry'nin ilk defa 23 Kasım 1918'de Kabataş'tan İstanbul'a çıkışını sönük bularak, ikinci defa 8 Şubat 1919'da, surlarda Fatih'in şehre girdiği yerden beyaz bir at üzerinde İstanbul'a girmesi ve Beyoğlu'na kadar süren bir zafer alayı düzenlemesi üzerine, Türk basınıının şereflı bir üyesi olan Süleyman Nazif bu olaya tahammül edememiş ve 9 Şubat 1919 tarihli Hadisat gazetesinde "Kara Bir Gün" başlıklı makalesi ile milletin ızdırabını dile getirmiştir. Bu yazı üzerine Süleyman Nazif işgal güçleri tarafından tutuklanmış idamdan Türk ve yabancı dostlarının sayesinde zorlukla kurtarılmıştır. Süleyman Nazif'in bu makalesi için bakınız, Devrin Yazarlarının Kalemile Millî Mücadele ve Gazi Mustafa Kemal, hazırlayanlar, Mehmet Kaplan - İnci Enginün - Birol Emil - Necati Birinci - Abdullah Uçman, İst. 1981, cilt I. s. 65.

ması hatta bir kararname ile sansürü daha da şiddetlendirmesi² İstanbul basınına zor günler yaşatmıştır. Nitekim bu durumdan rahatsız olan İstanbul Matbuat Cemiyeti Başkanlığı ile bazı gazetelerin başyazarları, Mustafa Kemal Paşa'ya çektikleri telgrafta; Millî Mücadele'nin yanında olduklarını, ancak Ferit Paşa Hükümeti'nin şiddetli baskısı ve sansür sebebi ile üzerlerine düşen görevi layıkıyla yerine getiremediklerini bildirmişlerdir³. Mustafa Kemal Paşa İstanbul basınına bu durumunu anlayışla karşılarken, her şeye rağmen Millî Mücadele lehinde yayınlar yapılması için çalışılmasını da istemiştir⁴.

Anadolu basınına gelince, hem işgal güçlerinin baskısından hem de İstanbul Hükümeti'nin menfi etkisinden uzak olması sebebi ile daha serbest ve aktif yayın yapma fırsatı bulmuştur. Anadolu basınına bir diğer avantajı da Millî Mücadeleyi plânlayan ve yönlendirenlere yakın olması hasebiyle daha çok ve sağlıklı bilgi alma imkânına sahip olmasıydı. Bu durum Anadolu basınına gerçeği yakından görmesini sağlamış ve Millî Mücadele'nin başarıya ulaşacağı hususunda şüphe bırakmamıştır. Bunun neticesi olarak Anadolu basını Millî Mücadele'nin destekçisi ve ateşli bir savunucusu olmuştur.

Ancak Anadolu basını bu faaliyetlerini çeşitli yokluklar içinde sürdürmeye çalıştı. Kâğıt, mürekkep ve matbaa harflerinin yok denecek kadar az olması sebebi ile gazeteler kimi zaman ambalaj kâğıtlarına basılmakta, kimi zaman da ebatları küçülmekte, sayfa sayıları azalmaktaydı. Bazı gazeteler ise kâğıt ve eleman yokluğundan dolayı yayınlarına ara ver-

² Server İskit, Türkiye'de Neşriyat Hareketleri Tarihine Bir Bakış, İstanbul 1939 s. 153.

³ Yücel Özkaya, Millî Mücadele Başlangıcında Basın ve Mustafa Kemal Paşa'nın Basınla İlişkileri, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Temmuz 1985, c. I, s. 3, s. 887.

⁴ a.g.e. s. 889. İkdam gazetesi başyazarı Yakup Kadri (Karaosmanoğlu) "İstanbul Basını" başlığı altındaki yazısında şunları söylemektedir. "... İstanbul Basınına içyüzü gerçekten pek hazindir. Başsayfalarımızda birçok mazlumları lanetle andığımız, birçok cinayetleri onaylar gibi gördüğümüz, şekaveti (eşkıyalık) şecaat (yiğitlik) şeklinde gösterdiğimiz ve sütunlarımızda, bazı devlet adamlarının acayip tehlikeli ve çirkin edebiyatına yer verdiğimiz günleri unutmuyoruz. Fakat bütün bunların bize nasıl ateşle örs arasında ne kadar nemrutça bir zorbalıkla yaptırılmış olduğunu Anadolu'daki arkadaşlarımızın da hatırlaması gerekir. Evet itiraf ederiz ki birçok pis yollardan geçtik, birçok bataklıklarda durduk. Kâh o çıkmaza kâh bu çıkmaza saptık. Birtakım kefen soyucularla yanyana yürüdük. Bazı hortlakların huzurunda divan durduk... Fakat ne derin bir mide bulantısıyla... Fakat kalbimizin içinde en büyük pişmanlıkla..." Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Ergenekon, İstanbul 1939, s. 153.

mek zorunda kalmışlardır. Kastamonu'da yayınlanan Açıksöz gazetesi, Erzurum'da çıkan Albayrak gazetesi ve Amasya'da yayın hayatını sürdürmeye çalışan Emel gazetesi maddi yardım görememeleri, kâğıt ve eleman yokluğu sebebi ile yayın faaliyetlerine ara vermek zorunda kalmışlardır⁵.

Güney cephesindeki durum Batı cephesine göre şartlar ve verilen mücadele metodu açısından farklılık arz etmektedir. Meselâ Güney'de görülen şehir savunmalarını Batı cephesinde görmek mümkün değildir. Bilhassa Maraş ve Urfa'nın düşman işgalinden kurtarılması hususunda yapılan faaliyetlere baktığımızda, takip edilen dış siyaset gereği güçlerin işe karışmadığı imajının verilmek istendiği, bu sebeple, Mustafa Kemal Paşa'nın takma isimle sivil olarak bölgeye gönderdiği askeri hüviyete haiz kişilerin öncülüğünde, yine kendi çizdiği esaslar doğrultusunda etkili bir gerilla harbi uygulattığını görmektediriz⁶. Bunun yanında Mustafa Kemal'in, psikolojik harp taktiği içinde büyük bir karşı propaganda başlatmak suretiyle Türk milletine, miting ve protestolarla işgalin kınanmasını bildirirken, alınacak kararların ve yayınlanacak bildirimlerin bir suretinin basın organlarına da gönderilmesini istemiştir⁷. Bunun üzerine Türk kamuoyu âdeta ayağa kalkmıştır. Hiçbir şehrimiz ve ilçemiz yoktur ki Güney vilâyetlerimizin işgalini protesto için bir miting yapmamış veya protesto yayınlamamış olmasın. Bu sebeple denilebilir ki güneyde verilen mücadele bir kamuoyu mücadelesi olmuştur. Türk basını yapılan mitingleri ve yayınlanan protestoları dünya kamuoyuna duyurmanın yanısıra, çeşitli yazıları ile de konuya eğilerek bu mücadelede önemli bir görev üstlenmiştir.

Bilindiği gibi Güney vilâyetlerimizden Antep, Maraş ve Urfa illeri önce İngilizlerin işgaline uğrarken Adana vilâyeti de Fransızlar tarafından işgal edildi.⁸ Yapılan bu işgaller karşısında, bölge halkını Türk hâkimiyetinden kopararak Arap veya Ermeni idaresi altına verilme endişesi sardı.

⁵ Ömer Sami Coşar, Millî Mücadele Basını, İstanbul 1964, s. 96; İzzet Öztoprak, Kurtuluş Savaşında Türk Basını, Ankara 1981, s. 31-32.

⁶ Mustafa Kemal Paşa'nın bu husustaki talimatı için bakınız, Harp Tarihi Vesikaları dergisi, yıl: 1955, vesika no: 383.

⁷ Genelkurmay Başkanlığı, Askeri Tarih ve Stratejik Etüd Dairesi, İstiklal Arşivi, klasör no: 256, dosya: 4, Fihrist : 4.

⁸ Fransızlar Adana'yı 17 Aralık 1918 tarihinde, İngilizler ise Antep'i 1 Ocak 1919'da, Maraş'ı 22 Şubat 1919'da, Urfa'yı da 24 Mart 1919 tarihlerinde işgal ettiler. Utkan Kocatürk, Atatürk ve Türk Devrimi Kronolojisi 1918-1938, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1973, s. 10, 12, 13, 20.

Türk hâkimiyetine sıkı sıkıya bağlı olan bölge halkı, bir başka milletin egemenliği altına girmek istemediklerini yayımladıkları bildirimlerle ilân etmeye başladılar.

Nitekim Tarsus ileri gelenlerinden yüz on sekiz kişinin imzasını taşıyan ve işgali protesto eden bildirin İstanbul'da yayınlanan Sabah gazetesinde yer aldığı görülmektedir. Bildiride; bin seneyi aşkın bir zamandanberi Türklerin büyük bir çoğunlukla bu topraklarda yaşadıklarından bahsedildikten sonra, dört yüz sene evvel Yavuz Sultan Selim'e tâbi olmak suretiyle Osmanlı camiasına girdikleri belirtilmekte ve o zamandanberi devlete itaat ettikleri bildirilmektedir. Bölge ahâlisinin yüzde seksen yedisinin Türk olduğu da dile getirilen bildiride, dünyanın barış şartları olarak ilân ettiği esaslar çerçevesinde bin senelik tarihin verdiği hak ile ebediyen Türk hâkimiyetinde kalmak istedikleri bütün dünya kamuoyuna ilân ediliyordu⁹.

Yine işgali kabul etmeyen, Kilis halkının bildirisinin de Tasvir-i Efkâr gazetesinde yayımlandığını görmekteyiz. Kilis halkı bildirisinde, bölgede Türklerin çoğunlukta olduğunu belirttikten sonra, Arap hâkimiyetine olduğu kadar Ermeni idaresine de karşı olduklarını dile getiriyor ve Türk idaresinden ayrılmak istemediklerini bildiriyordu¹⁰.

İngilizlerin Güney Vilâyetlerimizi işgalinin Türk basınındaki yankıları çok sınırlı kalmıştır. Bunun başta gelen sebebi Türk kamuoyunun Mondros Mütarekesi hükümleri gereğince, bu işgalleri, haklı olarak, kalıcı değil geçici olduğu şeklinde yorumlaması ve İngiliz kuvvetlerini, barış anlaşması yapıncaya kadar kalacak bir gözlemci olarak görmesidir. Zaten İngilizlerin herhangi bir tepki ile karşılaşmadan bölgeyi sessiz sedasız kolayca işgal etmelerinin sebebi de Türk halkının bu haklı beklentisinin sonucu olmuştur. Bir diğer önemli sebep de Mütareke sonrasında Türk kamuoyunun bekleme içinde olmasıdır. Dikkati çeken husus Sivas Kongresi'nden sonra Millî Mücadele ile ilgili yayınlarda olduğu kadar, bilhassa Güney cephesi ile ilgili yayınlarda da Anadolu basınının ağırlık kazanması ve etkinliğini büyük ölçüde hissettirmesidir. Bu durum Mustafa Kemal Paşa'nın basına önem vermesinin bir tezahürüdür.

İngiltere, Fransa ile Musul'daki haklarının tanınması karşılığında Maraş, Antep ve Urfa vilâyetlerini bu ülkeye terketmeyi öngören 15 Eylül

⁹ Sabah gazetesi 14 Şubat 1335, sayı : 10506

¹⁰ Tasvir-i Efkâr gazetesi 21 Mart 1335, sayı : 2687.

1919 Suriye İtilâfnamesini imzaladıktan sonra kuvvetlerini geri çekmeye başladı¹¹. İngilizlerin geri çekilmesinden sonra Antep, Maraş ve Urfa vilâyetleri bu defa da Fransızların işgaline uğradı.

Mustafa Kemal Paşa bu gelişme üzerine yayınladığı bir tamim ile Suriye İtilâfnamesinde alınan haksız kararları Türk milletine duyurdu ve buna asla boyun eğilmeyeceğini bildirdi¹². Erzurum'da yayınlanan Albayrak gazetesi Mustafa Kemal Paşa'nın bu tamimini yayınlarak Türk kamuoyuna duyurmanın yanısıra,¹³ Suriye İtilâfnamesine yer vermek suretiyle bu anlaşmanın Türk Devleti'nin imhası demek olacağını açıkladı¹⁴.

Mustafa Kemal Paşa Anlaşma hakkında Türk milletine bilgi vermenin yanısıra Fransa'nın bu öz Türk yurtlarını işgal etmesinin, Avrupa ve Amerika kamuoyuna duyurulmak suretiyle protesto edilmesini istedi¹⁵.

Bunun üzerine yurdun birçok yerinde mitingler yapıldı protestolar yayımlandı. Mitinglerde milletin aldığı kararlarla yayınladığı bildirimleri Türk basını sütunlarında yer vermek suretiyle iç ve dış kamuoyuna duyurdu. Bu yayın organlarının başında, Mustafa Kemal Paşa'nın emri ile Heyet-i Temsiliye'nin bir nevi yayın organı olarak 14 Eylül 1919'da Sivas'ta çıkmaya başlayan İrade-i Milliye gazetesi gelmektedir. İrade-i Milliye gazetesinin yayınladığı miting ve protestolar arasında, Arapkir protestosu¹⁶ ile Mardin mitingi¹⁷, Nusaybin protestosu¹⁸, Palu mitingi¹⁹, Bitlis protestosu²⁰, Viranşehir protestosu²¹, Sivas Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti'nin protestosu²² ve Heyet-i Temsiliye'nin protestosu²³ sayılabilir.

Yapılan bu mitinglerde ve yayımlanan protestolarda özetle:

¹¹ Gotthard Jaeschke, Türk Kurtuluş Savaşı Kronolojisi, Ankara 1970, sayfa 64.

¹² Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Arşivi belge No: 35/27654. Atatürk'ün Tamim Telgraf ve Beyannameleri, cilt IV. Ankara 1964, sayfa 120.

¹³ Albayrak gazetesi, 16 Teşrin-i sani 1335, sayı : 45.

¹⁴ Albayrak gazetesi, 23 Teşrin-i sani 1335, sayı : 46

¹⁵ T.İ.T.E. Arşivi, belge No : 38/4315; Utkan Kocatürk, Atatürk'ün Toplanmamış Telgrafları, Ankara 1971, sayfa 112.

¹⁶ İrade-i Milliye gazetesi 10 Teşrin-i sani 1335, sayı : 11

¹⁷ İrade-i Milliye gazetesi 3 Teşrin-i sani 1335, sayı : 10

¹⁸ İrade-i Milliye gazetesi 10 Teşrin-i sani 1335, sayı : 11

¹⁹ İrade-i Milliye gazetesi 17 Teşrin-i sani 1335, sayı : 12

²⁰ İrade-i Milliye gazetesi 17 Teşrin-i sani 1335, sayı : 12

²¹ İrade-i Milliye gazetesi 24 Teşrin-i sani 1335, sayı : 13

²² İrade-i Milliye gazetesi 8 Kanun-i evvel 1335, sayı : 15

²³ İrade-i Milliye gazetesi 17 Teşrin-i sani 1335, sayı : 12

Fransızlarca işgal edilen Adana, Antep, Maraş ve Urfa vilâyetlerinde nüfusun ezici bir çoğunluğunun Türk olduğu ve bölge halkının Türk hâkimiyetinden ayrılmak istemediği;

İşgalin Mondros Mütarekesi'ne, Wilson Prensiplerine ve milletlerarası hukuka aykırı olduğu;

İşgal olayının Türk hâkimiyetine vurulmuş bir darbe olduğu, milletin istiklâli uğrunda gerekirse canını bile feda edeceği;

İşgalin tarihteki Türk-Fransız dostluğuna gölge düşürdüğü hususları üzerinde durulmuş ve bölgenin hemen tahliyesi istenilmiştir.

İrade-i Milliye gazetesi miting ve protestoları yayınlamanın yanısıra çeşitli yazılarıyla da konuya yer verdi. Meselâ; "Türkiye ve Fransa" başlığı altındaki bir yazısında, Fransız Başbakanı Clemenceau'nun Türk milletine karşı açıktan açığa imha siyaseti izlediği belirtildikten sonra şu görüşlere yer verilmektedir:

"Savaş galipleri ile Wilson Prensipleri dahilinde mütareke yapıldı. Mütareke şartları çok açık olmasına rağmen, Fransa da diğer İtilâf Devletleri gibi bu hükümlere riayet etmedi. Fransa'nın İngiltere ile Suriye hakkında bir anlaşma yaparak bu kıta ile hiçbir ilgisi olmayan Adana, Maraş, Antep ve Urfa gibi Türk vilâyetlerini işgal etmesine geçerli bir sebep görülmemektedir. Fransa bu uğurda Türk milletinin ölümü göze aldığı bilmelidir. Fransa'dan, yaşamak isteyen bir milletin arzusunu takdir ederek kuvvetlerini geri çekmesi ve Mütareke şartlarına riayet etmesi beklenmektedir."²⁴

Aynı gazetenin "Yeni İşgaller Muvacehesinde" başlığı altında; "İzmir'in işgalinin açtığı yara henüz kurumadan Maraş, Antep ve Urfa civarı Fransızlar tarafından işgal edilmiş, Fransız üniforması altındaki ermenilere Türkler aleyhindeki hareketleri için yeni bir fırsat verilmiştir. Türklere yönelik şark siyaseti asırlardır değişmemiştir. Türkiye her türlü silahtan ve müdafaadan tecrit edilerek mahkûm edilmiştir. Mevcudiyetini müdafaaya azmeden bir milletin küçümsenmemesi gerekir. Milletin sesi daima hakkın sesidir. Hakkın sesi de her zaman muzaffer olacaktır" denilmektedir.²⁵

Yayınlarıyla etkinliğini hissettiren İrade-i Milliye gazetesinin faaliyetleri İstanbul Hükümetini rahatsız ediyordu. İngilizlerin Merzifon'u, arkasından

²⁴ İrade-i Milliye gazetesi 3 Teşrin-i sani 1335, sayı : 10.

²⁵ İrade-i Milliye gazetesi 17 Teşrin-i sani 1335, sayı : 12.

Samsun'u boşaltmaları ve bu arada Ferit Paşa Hükümetinin düşmesi üzerine Sivas halkı fener alayı düzenledi ve tezahüratta bulundu. Nutuklar verildi. Bu sırada Sivas halkı da "Kahrolsun İşgal" diye bağırdı. İrade-i Milliye gazetesi bu olayı olduğu gibi yazdı. Dahiliye Nazırı Şerif Paşa, İrade-i Milliye gazetesinin bu yazısı üzerine Sivas Valiliğine tebligatta bulunarak "Kahrolsun İşgal" gibi yazıların Hükümetin halihazır siyasetine uygun olmadığını belirtti ve tepkide bulundu²⁶. Bu olay İrade-i Milliye gazetesinin yayın politikasının etkinliğini göstermektedir.

Güney Vilâyetlerimizin işgali hususuna geniş şekilde yer veren bir diğer gazete Albayrak'tır. 1913 yılında Erzurum'da yayın hayatına başlayan Albayrak gazetesi Rus işgali sırasında bir süre kapatıldı ise de daha sonra tekrar yayınlanmaya başladı²⁷. Gazetenin başlığının hemen altında şu satırlar yer alıyordu:

Vatan tûbâsında mukaddes bir dal
Şarkî Anadolu İslâm ocağı
Ellere verilmez canan kucağı
Adana Urfa'yi unutmak muhâl
Hatırdan çıkar mı Maraş illeri...?

Albayrak gazetesi ilk sahifesinde "Türk Varlığından Ayrılık Kabul Etmeyen Vatan Ocaklarından İzmir, Adana, Maraş, Urfa" başlığı altında çeşitli yazılarla Güney Vilâyetlerimizin durumunu gündeme getirdi. "Öz yurtlarımız" başlığı altında; Adana, Antep, Maraş, ve Urfa gibi Türk'ün öz vatanında bazı devletler tarafından bir takım emrivakiler yaratma yolunda adımlar atıldığı, bunların başında, geçmişte hürriyetin liderliğini yapmış olan Fransa'nın bulunmasının hayret verici bir durum olduğu belirtilen yazıda daha sonra şu görüşlere yer verildi: "İnsan Hakları Beyanamesi ile beşeriyete yeni bir hayat veren Fransa'nın bir milletin hürriyetini zorla bir diğerine vermeye kalkacağına inanmak mümkün değildir. Çünkü adı geçen yerlerin nüfusu, dili, kültürü, tarihi, sosyal durumu ve bütün varlığı ile Türk olduğu bilinirken, bunu kuvvet yolu ile değiştirmek hak ve adaletle alay etmek demektir. Hak hak diye insanlığa hitap eden Fransa ihtiraslarını tatmin için tarihteki yerinden fedakârlık edemez. Adana, Antep, Maraş ve Urfa'daki işgallere olmamış gibi bakamayız... Bugün

²⁶ Nutuk, cilt I. Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1987, sayfa 317.

²⁷ Ömer Sami Çoşar, a.g.e. Sayfa: 119, F. Süreyya Oral, Türk Basın Tarihi, (1916-1963), Ankara 1968, sayfa: 51.

Wilson Prensipleriyle dünyaya ilân edilen esaslara sadık kalmak hem insanlık, hem de millî şeref meselesidir...”²⁸

“Yine Aziz Yurtlarımız İçin” başlığı altındaki yazıda; Fransa’nın Wilson Prensiplerine uymasının beklendiği belirtilerek, “...Sekiz asırdanberi Türk’ün hayatına sahne olmuş ve bütün elemelerini, hazlarını, heyecanlarını yaşamış olan, her karış toprağı bir Türk kahramanlığına Türk varlığına şahit bulunan Adana, Maraş, Antep ve Urfa gibi öz yurtlarımızı yabancı ihtiraslara peşkeş çekmek, bizim için pek elim bir talihtir” denilmektedir²⁹.

Albayrak gazetesi bir başka yazısında Ermeni konusuna değindi. Güney vilâyetlerini işgal eden Fransız kuvvetlerinin çoğunun yerli Ermenilerden ibaret olduğu, Fransız üniforması altındaki bu Ermenilerin asırdanberi kendilerini koruyan Türklere, Türk Devleti’ne ve bayrağına hakaret ettikleri, bunun sonucu olarak da üzücü olayların meydana geldiği dile getiriliyordu³⁰.

Bir başka yazısı ile tarihteki Türk-Fransız münasebetlerini ele alan Albayrak gazetesi; Türk-Fransız münasebetleri çok eskilere dayanmaktadır, 1525 Pavye Savaşı’nda V. Şarl’a esir düşen Fransız kralı I. Fransuva’yı Kanuni Sultan Süleyman kurtarmamış mıdır?³¹ Bu iki millet Kırım Harbin’de Ruslara karşı beraber savaşmamış mıdır? Sorularını sorduktan sonra meydana gelen işgallerin üzücü olduğunu belirtti. Türklerin tarihte hür ve bağımsız yaşadığını, bundan sonra da hiçbir devletin esareti altına girmeyeceğini kongrelerde ilân ettiğini belirten Albayrak gazetesi, “Fransa bunları düşünerek bizi meşru müdafaa karşısında bırakmasın” diyerek yazısına son veriyordu³².

Albayrak gazetesinin bu geniş yayın politikasının yanısıra, işgal aleyhine yayınlanan bildiriye sütunlarında yer vererek Erzurum halkının isteklerine tercüman olduğunu görüyoruz³³.

²⁸ Albayrak gazetesi, 6 Teşrin-i sani 1335, sayı: 43.

²⁹ Albayrak gazetesi, 9 Teşrin-i sani 1335, sayı: 44.

³⁰ Albayrak gazetesi, 16 Teşrin-i sani 1335, sayı: 45.

³¹ 24 Şubat 1525’de meydana gelen Pavye Savaşında İspanya kralı V. Şarl’a esir düşen Fransa kralı I. Fransuva, annesinin yardım istemesi üzerine, Kanuni Sultan Süleyman’ın faaliyetleri sonucu, Ocak 1526 Madrid Andlaşmasıyla esaretten kurtulmuştur. İ. Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, cilt II. Ankara 1975, sayfa: 502.

³² Albayrak gazetesi, 27 Teşrin-i sani 1335, sayı: 47.

³³ Albayrak gazetesi, 23 Teşrin-i sani 1335, sayı: 46.

15 Haziran 1919'da Kastamonu'da çıkmaya başlayan Açığsöz gazetesi de bölge halkının düzenlediği mitingde hazırlanan bildiriye yayınlamak suretiyle işgale karşı tepkisini dile getirdi. Mondros Mütarekesi imzalandığı sırada işgal hudutları haricinde bulunan Adana, Antep, Maraş ve Urfa'nın Mütareke'ye aykırı olarak işgal edildiği belirtilen Açığsöz gazetesinin bu yayınında daha sonra şu ifadeler yer alıyordu: "...İstatistikî araştırmalar sonucunda ortaya çıktığı gibi bölge halkının ezici bir çoğunluğu Türktür ve Türk vatanının ayrılmaz bir parçasıdır. Bu işgal milletlerarası hukuka, Wilson Prensiplerine, büyük devletlerin yayınladıkları ilkelere aykırıdır. Mütareke neticesinde geleceğini İtilaf Devletlerinin hakkaniyetine bırakmış olan ve istiklalini koruma hususunda her türlü fedakârlığı göze almış olan Türk'ün öz vatanının işgalinden vazgeçilmelidir."³⁴

Güney vilayetlerindeki Fransız işgali üzerine Anadolu basınının bu aktif siyasetine karşın İstanbul basınında çıkan yazılar yok denecek kadar azdır. Bunlardan Sabah gazetesinde, Türk dostu Fransız yazar Piyer Loti'nin demecinin yer aldığı görülmektedir. Piyer Loti bu demecinde; Kilikya havalisinin Türk vatanının ayrılmaz bir parçası hatta kalbi olduğunu belirttikten sonra Avrupa devletlerinin bu bölgeyi işgale kalkışmalarının son derece şaşılacak bir durum olduğunu açıklıyordu³⁵.

Yine Sabah gazetesinde; Fransa'nın Doğu Orduları Başkumandanı General Gouraud'un, Güney Anadolu'daki görevlerinin, Osmanlı Devleti'nin durumu Sulh Konferansında tespit edilinceye kadar bölgede aşayışı sağlamak olduğunu belirten demeci ile,³⁶ Tasvir-i Efkâr gazetesinde yer alan "Adana ve Suriye bölgesindeki vaziyetin ne Cezayir, ne Tunus ve ne de Fas'daki durumla kıyas edilemeyeceğini, ancak İngiliz ve Fransız kuvvetlerinin yer değiştirmesinin zaruri olduğunu bunun da İngiltere'nin isteği üzerine yapıldığını"³⁷ belirten demecini görmek mümkündür.

Bunların dışında Tasvir-i Efkâr gazetesinde Maraş'ın Süleymanlı kasabası halkının protestosu yer aldı. Süleymanlı halkı protestosunda; Adana, Antep, Maraş ve Urfa vilâyetlerinin ayrılık kabul etmez bir Türk yurdu olduğunu, buraların işgalinden vazgeçilmesini, aksi halde halkın kanının son damlasına kadar müdafaya kararlı bulunduğunu bildiriyordu.³⁸

³⁴ Açığsöz gazetesi, 16 Teşrin-i sani 1335.

³⁵ Sabah gazetesi, 18 Teşrin-i sani 1335, sayı: 10778.

³⁶ Sabah gazetesi, 6 Teşrin-i sani 1335, sayı: 10766.

³⁷ Tasvir-i Efkâr gazetesi, 15 Teşrin-i sani 1335, sayı: 2904.

³⁸ Tasvir-i Efkâr gazetesi, 3 Kanun-i sani 1336, sayı: 2947.

Buraya kadar vermiş olduğumuz bilgilerden de anlaşılacağı üzere İstanbul basınının, haber niteliğinde verdiği bir iki yazısının haricinde Güney cephesine ait yayınları çok sınırlı kalmıştır. Bunun başlıca sebebi yukarıda izah ettiğimiz gibi işgal güçlerinin sansür politikası ve İstanbul Hükümeti'nin baskısıdır.

Anadolu basını ise Mustafa Kemal Paşa'nın himayesi altında işgallere karşı yürekli bir yayın politikası sürdürmüştür. Nitekim Anadolu basınının bu yayınlarından İstanbul Hükümeti'nin rahatsızlık duyduğunu görüyoruz. Anadolu basınının dilini çok sert olarak nitelendiren İstanbul Hükümeti Mustafa Kemal Paşa'dan üslûbun yumuşatılmasını isterken kendilerinin uyguladıkları baskı politikasını Anadolu'ya taşımak istemişlerdir. Mustafa Kemal Paşa'nın buna verdiği cevap ilgi çekicidir. Şöyle diyordu Mustafa Kemal :

"Hükümetin Maraş ve Urfa'dan daha ileriye gidilmemesi hakkında teklifine karşı milleti tatmin etmek ve Kuvay-ı Milliyeyi durdurabilmek için Fransızların Adana'yı hemen boşaltmaya başlamaları istenilmelidir. Aksi halde Kuvay-ı Milliyeyi kurtarıcı hareketlerinden menetmenin mümkün olamayacağı ve bu ateşin Halep ve Suriye'ye yayılmak üzere bulunduğu, Fransızların Adana ve civarını tahliyede ne kadar acele ederlerse o kadar fayda sağlayacakları kendilerine açıkça anlatılmalıdır. Anadolu basınının sert dilinin yumuşatılması İtilaf Devletlerinin zulüm ve saldırılarına son vermekle mümkündür. Bu kadar haksızlığa, zulme hatta katliama karşı feryat eden masum bir milleti susturmak gibi bir zulüm istenmemelidir. Doğrusu aranırsa dünyanın her tarafında basın, bu gibi sıkı bağlardan sıyrılmış olup hür ve serbesttir"³⁹.

Sonuç olarak ifade etmek istersek; Türk basını içinde özellikle Anadolu basını Güney'deki işgaller karşısında açık bir tavır takınmış ve yayınlarıyla kamuoyu oluşturmaya çalışmıştır. Bu yayınlar mitinglerde alınan kararları ve yayınlanan bildirimleri ihtiva ettiği kadar özellikle işgali, Mondros Mütarekesi, Wilson Prensipleri ve milletlerarası hukuk açısından değerlendiren ve doğurduğu sonuçları dile getiren başyazılar olarak karşımıza çıkmaktadır.

³⁹ Nutuk, cilt I. Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1987, Sayfa: 516.